

Suomen hallitus on antanut eduskunnalle ja julkisuuteen päätöksen ja puutteellisen kuvan CETA:n säädöksistä, sijoitustuomioistuimen toimivallasta ja niiden ihmisoikeuksia vaarantavista vaikutuksista

Hallitus ja CETA:n suomennokset ovat antaneet eduskunnalle CETA-ratkaisujen tekoon seuraavia päätöksiä, virheellisiä tai puutteellisia tietoja sijoitustuomioita ohjaavista säädöksistä, niiden toimivallasta ja ihmisoikeusvaikutuksista, joita koskeviin seuraaviin virheellisiin otaksumiin Suomen CETA-käsittely on pohjautunut:

a) On otaksuttu ettei CETA:n voitaisi katsoa luovan oikeuksia millekään henkilöille paitsi CETA:n valtiollisten osapuolten välille (1) - vaikka CETA luo oikeuksia myös henkilöille, mutta epäyhdenvertaisina, vain ylikansallisen sijoituspääoman haltijoiden etuoikeuksina, luoden heille myöskin suoran kanneoikeuden sijoitustuomioistuimeen. (2)

Hallitus on toistuvasti esittänyt CETA:n artiklan 30.6 tarkoittavan että "Sopimus luo vain osapuolten välille oikeuksia tai velvollisuuksia kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti. Se ei luo oikeuksia tai velvollisuuksia suoraan henkilöille". (3) Eli hallitus esittää, että CETA loisi oikeuksia vain CETA:n osapuolille (Kanada, EU ja EU-maat) ja vain toisiinsa nähden.

CETA:ssa sovellettavissa, kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti luoduissa oikeuksissa ei ole kyse vain CETA:n osapuolten välille luoduista osapuolten oikeuksista ja velvoitteista, vaan myös osapuolten välillä luoduista henkilöiden oikeuksista, kuten oikeuksista, joita se luo ylikansallisina sijoittajina toimiville yksityis- ja oikeushenkilöille. Olennainen kohta, josta Suomen hallitus antaa virheellisen kuvan kuuluu:

"Nothing in this Agreement shall be construed as conferring rights or imposing obligations on persons other than those created between the Parties under public international law." (4)

Ilmaisu "those created between the Parties under public international law" viittaa siis oikeuksiin ja velvollisuuksiin joita CETA:n sallimalla tavalla luodaan henkilöille "osapuolten välillä kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti". Artikla siis tunnustaa CETA:n valtiollisten osapuolten välillä kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti luodun oikeuksia myös suoraan yksityisille henkilöille, ja sanoo siis, että:

"Minkään tässä sopimuksessa ei pidä tulkita luovan oikeuksia tai määrävän velvollisuuksia henkilöille muita kuin ne, jotka on luotu osapuolten välillä kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti" - myös oikeuksina ja velvoitteina henkilöille.

Tällaisiin CETA:n osapuolten välillä kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti luotuihin oikeuksiin kuuluu esimerkiksi se, että CETA luo kanneoikeuden sijoitustuomioistuimeen suoraan ylikansallisina sijoittajina toimiville henkilöille.

Yleisiä, kaikille henkilöille yhdenvertaisia oikeuksia, kuten ihmisoikeuksia ei sen sijaan ole CETA:n osapuolten, Kanadan, EU:n ja EU-maiden välillä luotu kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti, koska EU ei ole hyväksynyt sopimuksia kaikille henkilöille yhdenvertaisista ihmisoikeuksista, vaikka on hyväksynyt vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen. (5)

Artiklan virallinen suomennos ei ole käsitteellisesti johdonmukainen ja sisältää kielioppi- ja kirjoitusvirheitä sanoessaan "minkään tässä sopimuksessa ei pidä tulkita luovan oikeuksia tai määrävän velvollisuuksia millekään henkilöille paitsi osapuolten välille [...] eikä sallivan sitä, että tähän sopimukseen vedotaan suoraan osapuolten omista oikeusjärjestelmissä".(6) Virheellisiä ilmaisuja voidaan tulkita ja soveltaa melko mielivaltaisesti.

CETA:n sisällöstä ja oikeudellisesta vaikutuksesta on annettu näin väärä kuva eduskunnalle ja perustuslakivaliokunnalle, joka saamansa väärän tiedon mukaisesti myös olettaa lausuntonsa perusteluissa päätöksen mukaisesti esimerkiksi "ettei sopimus luo suoraan oikeuksia ja velvollisuuksia millekään henkilölle paitsi osapuolten välille kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti" (7), vaikka tosiasiallisesti:

CETA luo "osapuolten välillä kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti" oikeuksia henkilöille, mutta epäyhdenvertaisina erioikeuksina heidän omistuksensa ylikansallisen aseman perusteella. Tällainen henkilöiden oikeuksien määrääminen heidän omaisuutensa muodon tai aseman perusteella, on ihmisoikeudellisesti kielletty peruste henkilöiden oikeuksien eriarvoiselle kohtelulle. (8)

Näin CETA luo mahdollisuuden tuomita henkilöiden oikeuksia vastoin ihmisoikeuksien edellyttämää yhdenvertaisuutta. CETAn määräysten mukaan riitojenratkaisussa pitää huomioida ja kunnioittaa henkilöiden oikeuksia vain jos he ovat ylikansallisen sijoituspääoman haltijoita. Tällaisia CETA:ssa säädettyjä oikeuksia jopa kielletään käsittelemästä missään sellaisessa normaalissa oikeudessa, jossa niitä voitaisiin käsitellä kaikkien henkilöiden yhdenvertaisia perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla. (9)

Näin ollen CETA luo oikeuksia vain henkilöille, jotka toimivat ylikansallisina sijoittajina, ja antaa heille yksinoikeuden nostaa kanteita, joiden nojalla kaikkien henkilöiden yhdenvertaisia oikeuksia turvaavia julkisia verovaroja voidaan tuomita siirrettäväksi ylikansallisen sijoituspääoman haltijoiden yksityisomaisuudeksi 'oikeudessa', jossa muiden henkilöiden oikeuksia, joita näin loukataan, ei voida edes käsitellä saati kunnioittaa.

Kun ylikansallisille sijoittajille on jo lähtökohtaisesti taattu paremmat oikeudet kuin muille henkilöille ja CETA vaatii että sijoittajien etuoikeutettua asemaa kohdellaan yhtä oikeutettuna kuin kaikille yhdenvertaisia oikeuksia, niin YK:n ihmisoikeusvaltuutetun mukaan:

Kun rakenteellisesti epätasa-arvoiseen asemaan asetettuja kohdellaan keskenään yhtäläisin menettelyin, "epätasa-arvoisessa asemassa olevien yhtäläinen kohtelu voi johtaa epäyhdenvertaisiin tuloksiin, joilla voi olla epätasa-arvoa kivettävä vaikutus". (10)

b) On oletettu että valtio sitoutuisi CETA:ssa "ihmisoikeuksien vahvistamiseen" vahvistamatta lisää oikeuksia henkilöille (11), "työoikeuksien edistämiseen" lisäämättä niiden suojelua, kehittämään yhteiskuntaa vailla suoria "yhteiskunnallisia vaikutuksia" - vaikka yhteiskuntaa ja ihmisoikeuksia ei vahvisteta vahvistamatta henkilöiden suojaa ja oikeuksia. (12)

Kun hallitus esitti, että tekemällä CETA-sopimuksen - joka hallituksen mukaan siis ei luo nykyistä vahvempia oikeuksia millekään henkilölle - sitouduttaisiin "ihmisoikeuksien vahvistamiseen" ja "työoikeuksien edistämiseen", (13) niin jollei henkilöille taata tai luoda nykyistä vahvempia henkilöiden oikeuksia, miten ihmisoikeudet voivat vahvistua ?

Ja jotta CETA-sopimuksella voitaisiin sitoutua "työoikeuksien edistämiseen", olisi sitouduttava johonkin työntekijöiden suojelun tason parantamiseen, mutta hallitus itsekin toteaa EU:n tuomioistuimen ratkaisseen päinvastoin, että CETA:n "määräyksillä ei ole tarkoitus säännellä työntekijöiden suojelun ja ympäristönsuojelun tasoja osapuolten alueella". (14)

Ja mitä hallituksen mukaan on sellainen ihmisoikeuksien vahvistuminen ja työoikeuksien edistyminen, jolla ei "ole välittömiä yhteiskunnallisia vaikutuksia" (15)? Kun Perustuslain 1 § 3 momentin mukaan Suomen kansainvälisen yhteistyön päätarkoituksena on, että "Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi" (16), niin:

- Jos "sijoitustuomioistuimen toimivallan osalta on kyse perustuslain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettusta kansainvälisestä yhteistyöstä yhteiskunnan kehittämiseksi" (17) kuten hallitus otaksuu, mutta "sopimuksella ei kuitenkaan ole välittömiä yhteiskunnallisia vaikutuksia", eikö "yhteiskunnan kehittämisellä" ole "välittömiä yhteiskunnallisia vaikutuksia"? (18)

- Jos hallitus kuitenkin on sitoutunut kehitykseen joka tähtää "ihmisoikeuksien vahvistamiseen" ja koska hallituksen mukaan juuri nyt yhteiskunnan kehitys tapahtuu "sijoitusoikeuden alalla, jota on pidettävä tavanomaisena nykyaikaisessa yhteiskunnassa", niin hallituksen tulisi esittää miten se arvioi niitä vaikutuksia, jotka hallituksen oletuksen mukaan CETA-sopimuksella on ihmisoikeuksiin. (19)

Mutta hallitus ei ole pystynyt esittämään mitään tällaista arviota vaan katsoo, että CETA:lla ja sen mahdollisilla sijoitusuojaan perustuvilla miljardituomioilla "ei kuitenkaan ole välittömiä yhteiskunnallisia vaikutuksia", ei "vaikutuksia valtion talousarvioon", ei "mainittavia vaikutuksia viranomaisten toimintaan eikä henkilöstöresursseihin" eikä "välittömiä ympäristövaikutuksia". (20) CETA:n mahdollisia vaikutuksia "yhdenvertaisuuden ja syrjintäkiellon, elinkeinovapauden ja julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaamisen" suhteen (21), hallitus ei myöskään käsittele kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteidemme kannalta.

Vaikutuksiltaan "sijoitustuomioistuinjärjestelmä edustaa syrjivää suojelua, joka suosii sijoittajia, mutta jota kansalaiset ja heitä edustavat demokratiat eivät saa" (22) kaikille yhdenvertaisina niiden vapauksien ja ihmisoikeuksien suhteen, jotka koskevat elinehtoja, sosiaaliturvaa ja terveydenhoitoa.

Tämän epäyhdenvertaisuuden esittäminen 'yhdenvertaiseksi kohteluksi' ylläpitää epätasa-arvoa ja "voi johtaa köyhiä ja haavoittuvia eriarvoistavan syrjinnän institutionalisoimiseen". (23) "Erillisen oikeuden ja täytäntöönpanon tason olemassaolo" "antaa sijoittajien intresseille etuoikeudet", "suuremmat oikeudet hallituksia vastaan kuin kansalaisille".

Jos säädökset "ovat aidosti 'säätelyoikeuden' alaisia, ne eivät tarjoa asiallisesti muuta suojaa kuin se mitä kansallisessa laissa on tarjottuna, jolloin ne ovat tarpeettomia. Jos ne taas ovat tarpeellisia, tämä voi johtua vain siitä, että ne tarjoavat jotain enemmän kuin kansallinen laki, jolloin ne asettavat sijoittajien intressit etuoikeutetuiksi kansalaisten läpuolelle." (24)

c) Hallitus on oletanut ettei CETA:lla olisi "välittömiä vaikutuksia valtion talousarvioon", ei "mainittavia vaikutuksia viranomaisten toimintaan eikä henkilöstöresursseihin" (25) - vaikka käytännössä CETA:n mahdollistamat sijoitussuojaan perustuvat miljardituomiot voivat vaikuttaa valtion varojen ja henkilöstön käyttöön ihmisoikeuksia vaarantavalla tavalla. (26)

Suomi ei ole valmistautunut vastaamaan CETA:ssa 'sijoitustuomioistuimen' määrättäväksi valtuutettavien korvausten vaikutuksista valtion budjettiin, yhteiskuntaamme ja julkisen vallan kykyyn hoitaa perustuslain velvoitteita.

Jos valtio ei edes arvioi vaikutuksia eikä huomioi budjetoinnissa sijoittajille maksettaviksi tuomittavia miljardeja, mistä sitten löytyisivät tilalle perusoikeuksiemme turvaamiseksi yhä tarvittavat miljardit ?

Esittämällä CETA:n hyväksymistä vailla tietoa siitä, millä katettaisiin korvaukset, joita CETA saattaa määrätä maksettavaksi perusoikeuksia turvaavista julkisista varoista, hallitus vaarantaa perusoikeudet.

Valtioilla on velvollisuus "pidättyä solmimasta kaupp- ja sijoitussopimuksia", jotka "vaikuttaisivat niiden julkisiin budjeteihin [...] tavalla, joka heikentäisi ihmisoikeuksien täyttä toteuttamista". (27)

Eduskunnan tarkastusvaliokunta pyysi Sosiaali- ja terveysministeriöltä tähän liittyen selvitystä todeten, että:

"Jos CETA ratifioidaan syntyy ilmeinen mahdollisuus, että sote-uudistuksen toteuttaminen tuo uuden riskin eduskunnan budjettivallan vaalimiselle niiden korvausvaatimusten kautta, joita ulkomaiset sijoittajat voivat CETA:n riitojenratkaisuelimissä esittää Suomen valtiolle." (28)

Sosiaali- ja terveysministeriön vastaus osoittaa alla esitetyin tavoin, että hallitus ei ole käynyt läpi uhkia, jotka CETA:n sijoitustuomiot aiheuttaisivat maamme kyvyille turvata ihmisoikeudet ja niiden toteuttamisen edellyttämä voimavarojen käyttö velvoitteidemme mukaisesti.

d) On oletettu, ettei sijoitustuomioistuimien voisi tuomita toimia jotka "vaikuttavat yhdenmukaisesti ja syrjimättömästi" kaikkiin sijoittajiin (29).- vaikka CETA:n mukaan valtion voi tuomita miljardikorvauksiin myös tällaisista toimista, jos ne rajoittavat ylikansallisten tuotto-odotusten toteutumista tavalla, joka "vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta". (30)

Hallitus otaksuu CETA:n investointisuojaamisen tuomitsevan "ainoastaan tänne tehtyjen investointien sääntely-ympäristön muuttamista kansallisuuteen perustuvalla syrjivällä tavalla", eli sitä, "onko erityisesti kansallisuuden perusteella syrjitty yhtä osapuolta suhteessa toiseen". (31) Tämän virheellisen selvityksen pohjalta eduskunnan tarkastusvaliokunta otaksui, ettei CETA näyttäisi "aiheuttavan valtiolle uusia julkisiin palveluihin liittyviä riskejä, jos kotimaisia ja kansainvälisiä yrityksiä kohdellaan yhdenmukaisella tavalla". (32)

Hallitus otaksuu CETA:n sallivan valtion laajentaa julkista palvelutuotantoaan laeillaan myös "sitä, että muutoksilla on negatiivinen vaikutus sijoittajan tuotto-odotuksiin. Muutosten on kuitenkin oltava perusteltuja ja kohdeltava samalla tavalla sekä kansallisia että ulkomaalaisia sijoittajia." (33)

CETA:n mukaan valtio voidaan kuitenkin tuomita "välillisestä pakkolunastuksesta" vaikka valtio toteuttaisi kaikkia sijoittajia samoin kohtelevat "ei-syrjivät toimenpiteet" perustellusti, "oikeutettujen [...] tavoitteiden kuten terveyden, turvallisuuden tai ympäristön suojaamiseksi" jos 'sijoitustuomioistuimien' arvioi että valtion toimet ovat rajoittaneet ylikansallisten sijoittajien saatavikseen odottamien tuottojen toteutumisen 'selkeitä ja kohtuullisia odotuksia' tavalla, joka "vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta". (34)

Näin ollen, valtioiden on CETA:n mukaan maksettava ylikansallisille sijoittajille korvauksia myös kaikkia sijoittajia yhdenvertaisesti kohtelevista toimista, joista muille sijoittajille ei vastaavia korvauksia tarvitse maksaa. Kun paikallinen sijoittaja, jonka tuotto-odotuksiin vaikutus olisi sama, ei voi vaatia valtiolta korvauksia vastaavien 'vaikutelmien' ja 'odotusten' tai muun 'sijoittajien huonon kohtelun' perusteella (35), kyseiset ylikansallisen sijoituspuheen haltijoiden erioikeudet ovat omistuksen asemaan perustuvaa syrjintää.(36)

Hallitus on vedonnut myös siihen, että "pelkästään se, että osapuoli sääntelee, lainsäädännön muutokset mukaan luettuina, tavalla, joka vaikuttaa kielteisesti sijoitukseen tai muuttaa sijoittajan odotuksia, voitto-odotukset mukaan luettuina, ei merkitse [...] velvollisuuden rikkomista". (37) CETA:n liite 8-A sitä vastoin kuitenkin määrää, että:

"Vaikkakaan se, että toimenpiteellä tai joukolla toimenpiteitä on haitallinen vaikutus sijoituksen taloudelliseen arvoon,

ei yksinään tarkoita, että kyseessä on välillinen pakkolunastus", josta valtion voi tuomita suuriin korvauksiin, niin lisäksi tarvitaan vain että tuomio antaa toimen luonteelle, kestolle tai tarkoitukselle merkityksen, jonka mukaan se "vaikuttaa haitallisesti sijoitukseen perustuviin selkeisiin ja kohtuullisiin odotuksiin" ja "vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta." (38)

Korvausten saamiseksi sijoittajan tulee näin osoittaa 'odottaneensa' 'selkeästi ja kohtuullisesti' tuottoja, joita se ei saanut - siten että tähän nähden tuottoja rajoittavaksi otaksuttu toimenpide 'vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta'. Vaikka CETA:n mukaan kaikkia sijoittajia yhdenvertaisesti kohtelevat 'välillisenä pakkolunastuksena' tuomittavat toimet olisivat poikkeuksina "harvinaisia tapauksia" (39), silti, kun CETA ei mitenkään rajaa sitä milloin näin voi tuomita, siten:

Sijoitustuomioistuin voi aina halutessaan antaa sijoittajia yhdenvertaisesti kohteleville laeille merkityksiä, joiden mukaan ne kohtuuttomasti rajoittavat ylikansallisten sijoitustuotto-odotusten toteutumista.

Kaikkia sijoittajia yhdenvertaisesti kohtelevien toimienkin voidaan otaksua rajoittavan myös esimerkiksi SOTE:n ylikansallisille sijoittajille luomien tuotto-odotusten toteutumista "ilmeisen kohtuuttomasti" sijoitustuomioistuimen näkökannalta, joka on valtuutettu suojaamaan ja vahvistamaan vain ylikansallisten sijoittajien oikeuksia. (40)

Eduskunnan talousvaliokuntakin on saanut kuvan "ettei sopimus estä Suomea tai EU:ta kehittämästä lainsäädäntöään esimerkiksi ympäristönsuojelun, työntekijöiden suojelun, kuluttajansuojan tai terveydenhuollon aloilla edellyttäen, että lainsäädäntö perustuu ulkomaisten ja kotimaisten sijoittajien tasa-arvoiselle ja yhdenvertaiselle kohtelulle." (41)

CETA ei "estä Suomea tai EU:ta kehittämästä lainsäädäntöään" (42) mutta mahdollistaa valtion joutumisen toistuvasti tuomittavaksi miljardikorvauksiin siitä, että valtio noudattaa säätämiään lakeja.

Kun CETA säätää, kunnioittaa ja vahvistaa vain ylikansallisille sijoittajille kanne-, korvaus- ym. oikeuksia, CETA ei estä vaan vahvistaa oikeuksien eriarvoista kohtelua etuoikeutettujen ylikansallisten sijoittajien ja muiden välillä.

On epäloogista ajatella että kahden eri ryhmän oikeuksien keskinäistä yhdenvertaisuutta voidaan turvata antamalla vain toiselle ryhmälle pääsy oikeuteen vahvistamaan oikeuksiaan, kuten CETA:ssa säädetään.

e) On otaksuttu, etteivät sijoitustuomiot vaikuttaisi eduskunnan kykyyn "säännellä taloudellista toimintaa yleisen edun nimissä" ihmisoikeusperustaisesti terveyden, sosiaaliturvan, ympäristön ja kuluttajien suojelemiseksi (43) - vaikka ihmisoikeudet vaativat että veromiljarit ovat oikeuksiemme turvana eikä niitä siirretä ylikansallisille sijoittajille. (44)

Hallituksen mukaan "CETA ei estä hallituksia määrittelemästä ja sääntelemästä [...] palvelujen tarjoamista yleisen edun nimissä" ja "valtiot voivat muuttaa lakejaan riippumatta siitä, onko tällä mahdollisesti kielteinen vaikutus investointiin tai sijoittajan voitto-odotuksiin". (45)

CETA ei muodollisesti kiellä valtioilta toimia, joista 'sijoitustuomioistuin' voi tuomita valtioita maksamaan korvauksia sijoittajille. Valtioiden saavat säätää lakeja kuten haluavat, mutta jos ne haluavat välttää korvauskanteita, niiden olisi tiedettävä miten tehdä lait, päätökset ja tiedonannot niin etteivät ne voisi vaikuttaa kielteisesti sijoittajien tuotto-odotuksiin. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, koska sijoittajat ovat keskenään kilpailusuhteessa ja kaikki millä valtio voi varmistaa ettei se vaikuta kielteisesti joidenkin sijoittajien tuotto-odotuksiin, voi vaikuttaa helposti kielteisesti heidän kilpailijoidensa tuotto-odotuksiin.

Ihmisoikeudet kuitenkin vaativat että valtioiden tulee säilyttää myös kansainvälisessä talousyhteistyössä edellytyksensä toimia "kaikin soveltuvin keinoin ja varsinkin lainsäädäntötoimenpitein" "täysimääräisesti käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan" taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten "oikeuksien toteuttamiseksi asteittain kokonaisuudessaan". (46)

Valtiot on veloitettu toimimaan siten etteivät voimavarat, jotka käytetään ihmisoikeuksien toteuttamiseen, heikkene. Valtion tuomitseminen ihmisoikeuksia turvaavien lakien säätämisestä maksamaan ylikansallisille sijoittajille korvauksia, joille ei ole ylärajaa, uhkaa valtiomme täysivaltaisuutta ihmisoikeuksiemme takaajana:

Miten valtio valtavia toistuvia korvauksia maksaessaan turvaa voimavarat perustuslain edellyttämälle "tarveperusteiselle järjestelmälle, jossa jokaisella lain soveltamisalan piirissä olevalla henkilöllä on oikeus saada palvelut, jotka hän" tarvitsee ? (47)

Valtiolla on myös talousyhteistyön sopimusten suhteen velvollisuus "osoittaa että se on tehnyt kaiken voitavansa käyttääkseen kaikki hallinnassaan olevat voimavarat täyttääkseen ensisijaisena" ihmisoikeusveloitteensa (48)

"maksimaalisesti saatavissaan olevin voimavaroin". Tämä "vaatii myös liiketoiminnan harjoittajien toimintojen ohjaamista toteuttamaan näitä oikeuksia". (49)

Kun Suomen sosiaaliturvan ja terveyden ihmisoikeudet on saatettu palvelujen kaupallistamisella jo muutoinkin haavoittuvaan ja epävakaiseen tilaan, niitä vaarantaisi lisää uhka että "sijoitustuomioistuinjärjestelmän tuomiot vievät hallituksilta varat, jotka [...] tarvittaisiin terveyttä, asuntoja ja koulutusta koskevien velvoitteiden täyttämiseen". (50)

Suomen täysivaltaiseen oikeuteen säännellä kuuluu "valta päättää oikeusjärjestyksen sisällöstä" ja käyttää "julkista valtaa valtion alueella" myös ylikansallisiin sijoituksiin (51) siten, että voidaan varmistaa - toisin kuin CETA:n sijoitustuomioissa - , että julkiset voimavarat säilyvät ensisijassa ihmisoikeudet turvaavassa käytössä perustuslakimme edellyttämällä tavalla:

Turvatakseen "ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa" ja "oikeutta välttämättömään toimeentuloon" (52), julkisen vallan "tulee varata riittävät voimavarat" pitääkseen hallinnassaan "tosiasialliset edellytykset suoriutua velvoitteissaan" laissa säädetysti - etenkin "sellaisien palveluiden järjestämisestä, joissa on keskeisesti kyse julkiselle vallalle osoitetun, viime kädessä oikeuteen elämään kiinnittyvien perusoikeuksien turvaamistehtävän toteuttamisesta". (53)

CETA:n sijoitustuomioistuimen tuomitsemien korvausten vuosikulut voivat nousta miljardeihin euroihin ja se on veloitettu tuomitsemaan ihmisoikeuksien turvaamiseen tarvittavia varoja ylikansallisten sijoittajien omaisuudeksi siinä määrin kuin niiden julkinen käyttö saattaisi rajoittaa sijoittajien odottamien tuottojen toteutumista.

f) On otaksuttu, että Suomi on turvannut sosiaali- ja terveyspalvelut, koska hallitus uskoo asettaneensa CETA:ssa "sosiaali- ja terveyspalveluiden puolelle EU:n tiukimmat varaumat" (54) - vaikka Suomen varaumat eivät ylipäättään edes koske CETA:n sijoitussuojaa eivätkä siten anna turvaa 'sijoitustuomioistuimen' tuomioilta. (55)

Hallitus on antanut tätä koskien eduskunnalle epätodenmukaisen kuvan että Suomea suojaisi korvaustuomioilta, se, että Suomi on "tehnyt sopimuksen sitoumuksiin tarvittavat sosiaali- ja terveyspalveluita koskevat rajoitukset", jotka "turvaavat kansallisen sääntelyvapauden näillä aloilla myös tulevaisuudessa." (56)

CETA ei kuitenkaan salli sijoitussuojan tai sen tuomioistuimen suhteen mitään eri aloja koskevia varaumia tai poikkeuksia eikä myöskään rajoituksia korvausten suuruudelle. Artikla 8.15 säättää että sijoitusten osalta varaumat ja poikkeukset vaikuttavat sijoitusten markkinoille pääsyyn ja suoritevaatimukseen, mutta eivät rajoita sijoitussuojan artiklojen 8.10 ja 8.12 soveltamista. (57)

g) On oletettu ettei CETA antaisi "etuoikeutta vedota sopimuksella perustettuun investointituomioistuinjärjestelmään" eikä "ulkomaisille yrityksille parempaa oikeutta korvauksiin kuin kansallisille" (58) - vaikka CETA määrää että vain ylikansalliset sijoittajat voivat nostaa kanteen 'sijoitustuomioistuimessa' ja saada jättimäisiä korvauksia. (59)

Hallituksen antama kuva ei vastaa CETA:n säädöksiä mm seuraavista syistä:

CETA säättää oikeuksia vain osapuolten ylikansallisille sijoittajille, jotka sijoittavat maan alueelle sen ulkopuolelta. He saisivat korvauksia koskevia etuoikeuksia, joita sijoittajien valtaenemmistö ei voi saada. (60) Hallitus esittää korvaustuomioista - joihin valtion voi haastaa vain maahan ulkoa tullut sijoittaja - harhaanjohtavasti ettei CETA "anna ulkomaisille yrityksille parempaa oikeutta korvauksiin kuin kansallisille yrityksille". (61)

CETA kohtelee näin syrjivästi ja epäyhdenvertaisesti sitä sijoittajien valtaenemmistöä, joiden sijoitukset tapahtuvat vain sen maan sisäpuolella, josta he ovat kotoisin.

Jos puhutaan pelkästään sijoittajien etuoikeutetusta, ylikansallisesta vähemmistöstä, voidaan sanoa että Kanadaan sijoittava suomalainen yritys saa samat etuoikeudet kuin Suomeen sijoittava kanadalainen yritys. Tämä hallituksen tapa puhua 'ulkomaisista' ja 'kansallisista' yrityksistä antaa harhaanjohtavan kuvan CETA:n säädöksistä, koska niissä "ulkomaisesta" tai "kansallisesta" ei säädetä tuossa merkityksessä, vaan:

Millään kotimaisella, vain oman maansa sisällä toimivalla yrityksellä ei ole oikeutta haastaa valtiota CETA:n sijoitustuomioistuimessa korvaamaan mitään, eikä sillä ole mahdollisuuksia saada vastaavia korvauksia muualtakaan.

Tehdessään sijoituksen kotimaansa rajojen ulkopuolelle, sijoittaja toimii ulkomaisena sijoittajana, ylikansallisesti. Enemmistö yrityksistä on toimii kuitenkin vain kotimarkkinoilla. Tätä yritysten enemmistöä CETA kohtelee

epäyhdenvertaisesti, sillä ylikansalliset sijoittajat saavat etuoikeudet kanteisiin ja korvauksiin verrattuna vain kotimaassaan sijoitaviin yrityksiin.

Antaessaan etuoikeudet vain niille sijoittajille, jotka sijoittavat maan alueelle toisen CETA:n osapuolen alueelta käsin, CETA lisää talouden ylikansallista monopolisoitumista.

CETA:n epäkestävä, ylikansallista monopolisoitua suosiva eriarvoisuus ei korjautu sillä, että eurooppalaisia ylikansallisia yrityksiä kohdellaan Kanadassa samoin kuin kanadalaisia ylikansallisia yrityksiä Euroopassa ja esittämällä tämän CETA:n 'tulkitsevaa välinettä' lainaten merkitsevän, että "CETA ei johda siihen, että ulkomaisia sijoittajia kohdeltaisiin suotuisammin kuin kotimaisia".

Kun CETA:n 'tulkitsevan välineen' suomennos em. lauseen jälkeen kääntää seuraavan lauseen virheelliseen muotoon "CETA ei anna etuoikeutta vedota sopimuksella perustettuun investointituomioistuinjärjestelmään" (62), jonka esmerkiksi eduskunnan lakivaliokunta on omaksunut lausuntoonsa, syntyy epätosi mielikuva, ettei ylikansallisilla sijoittajilla olisi kotimaisiin nähden etuoikeuksia nostaa kanne sijoitustuomioistuimeen, vaikka englanninkielinen originaali sanoo:

"CETA does not privilege recourse to the investment court system set up by the agreement. Investors may choose instead to pursue available recourse in domestic courts" eli "CETA-sopimus ei suosi sopimuksella perustettavaa sijoitustuomioistuinjärjestelmää", kuten hallitus on esityksessään myös oikein todennut - tarkoittaen että sijoittajat voivat 'sijoitustuomioistuimen' sijaan valita muutoksenhakumenettelyjä kansallisissa tuomioistuimissa. (63)

Englanninkielinen alkuperäinen teksti siis toteaa, että CETA:n sijoitustuomioistuinjärjestelmällä ei ole sellaista etuoikeutettua asemaa, jossa se olisi ainoa ylikansallisen sijoittajan käytettävissä oleva tuomiojärjestelmä, vaan sijoittaja voi halutessaan käyttää maan paikallista tuomioistuinta maan lain mukaisesti.

Tämä määräys ei lainkaan vähennä ylikansallisille sijoittajille CETA:ssa annettuja etuoikeuksia, kuten sitä että vain ylikansallisille sijoittajille on annettu kanneoikeudet CETA:n sijoitustuomioistuimeen, johon vetoaminen on ylikansallisen sijoittajan etuoikeus.

h) On oletettu että sijoitustuomioistuimen säädökset takaavat "julkisen ja puolueettoman käsittelyn" (64) - vaikka CETA ei edes valtuuta 'sijoitustuomioistuinta' sitovissa tuomioissaan kunnioittamaan muiden henkilöiden kuin ylikansallisen sijoitus pääoman haltijoiden oikeuksia. (65) Myös näin CETA kohtelee henkilöiden oikeuksia eriarvoisesti.

CETA sulkee kategorisesti kaikkien muiden henkilöiden paitsi ylikansallisten sijoittajien oikeudet julkisen oikeuskäsittelyn ulkopuolelle (66) - poistaen ihmisten mahdollisuudet tulla kuulluiksi ja saada oikeuksiaan julki, huomioiduksi ja kunnioitetuksi tuomioissa, jotka näin loukkaavat ja heikentävät heidän oikeuksiaan.

Lakivaliokunnan mukaan, kun oikeus nostaa kanne on "yksinomaan sijoittajalla [...] ehdotusta ja sen vaikutuksia on tältä osin arvioitava huolella, sillä järjestelmän tulisi olla myös valtion ja yleisen edun kannalta tasapainoinen." (67)

On puolueettoman käsittelyn vastakohta, että valta kaikkia sitoviin tuomioihin annetaan elimelle, johon vain globaalisti etuoikeutetuimpiin toimijoihin kuuluvat ylikansalliset sijoittajat voivat saada oikeuksiaan vahvistettaviksi ja jota ei ole valtuutettu edes selvittämään sitovien tuomioidensa vaikutusta ihmisten enemmistön perustaviin ihmisoikeuksiin.

"Jos sijoitustuomioistuinjärjestelmä perustettaisiin, sen tulee olla yhdenmukainen Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa" ja "varmistaa että sijoituksia koskeva oikeusprosessi on reilu ja avoin" (68) siten, että "vältetään puuttuminen valtioiden oikeuteen säännellä [...] taloudellista toimintaa suojellakseen ympäristöä, julkista terveyttä ja turvallisuutta ja ihmisoikeuksia, sisältäen sosiaaliset oikeudet" (69) kuten Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous vaatii. Kun oikeuden tulee kunnioittaa kaikkien laillisia oikeuksia heihin vaikuttavissa tuomioissa avoimesti ja yhdenvertaisen puolueettomasti, ei joidenkin ryhmien etuoikeuksia koskevien sopimusten perusteella tule voida määrätä sellaisten muiden henkilöiden perustavien ihmisoikeuksien toteuttamisen edellytyksiä, joiden oikeuksia ei sopimuksen soveltamisessa edes selvitetä.

Tuomioista on voitava varmistaa, että jokaisella, jonka oikeuksien toteutumiseen päätökset vaikuttavat "on oikeus [...] oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan" (70) siten, että tämä "taataan ilman minkäänlaista [...] varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää", kaikille yhdenvertaisesti (71) ja "ilman epäyhdenvertaista kohtelua kotimaisten ja ulkomaisten yhtiöiden välillä". (72)

Kun "valitus- ja muutoksenhakukieltoja koskee lailla säätämisen vaatimus" (73), niin CETA ei tuo julki laillista perustetta sille, miksi se evää niiden ihmisten kuulluksi tulon oikeudet, joihin sen sitovat tuomiot vaikuttavat. Ylikansallisten sijoittajien ei tule saada etuoikeutta nostaa oikeuksiaan sijoitustuomioistuimen vahvistettavaksi ratkaisulla, jotka vaikuttavat heikentävästi ja syrjivästi muiden henkilöiden "oikeuteen tulla kuulluksi, vaatimukseen päätösten perustelemisesta ja oikeuteen hakea muutosta" ratkaisuihin, jotka vaikuttavat heidän oikeuksiensa toteutumiseen tavalla, joka ei kunnioita niitä. (74)

i) On otaksuttu, että CETA:ssa olisi "määritelty korvauserusteet vain objektiivisten menetysten suuruiseksi" ja riskinä vain se, että "eduskunta muuttaisi lainsäädäntöä" yritysten toimia vaikeuttavasti (75) - vaikka CETA:ssa riskinä kuitenkin on, että se säätää korvauserusteiksi 'vaikutelmat' (joita valtion on vaikea hallita) ja sen, miten suuria 'odotuksia' sijoittajan voi otaksua saaneen sijoitusmahdollisuuksia lisäävistä valtion laeista ja toimista kuten SOTE-esityksestä. (76)

CETA:n tarkoittamat riskit eivät siten rajoitu lakien muutoksiin tai sääntely-ympäristön epäyhdenvertaisuuteen, vaan ylikansallinen sijoittaja voi haastaa valtion muutoinkin sellaisten 'vaikutelmien' ja 'odotusten' pohjalta, joista ei ole mahdollista mitata mikä on "objektiivisen menetyksen suuruinen" (77) korvaussumma, jonka edestä:

- Laki tai toimi "vaikuttaa haitallisesti sijoitukseen perustuviin selkeisiin ja kohtuullisiin odotuksiin" siten että "vaikutus on tavoitteeseen nähden niin voimakas, että se vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta" (78)

- Valtio on "antanut sijoittajalle erityisen vaikutelman, jonka luomaan odotukseen sijoittaja on luottanut [...] mutta jota osapuoli ei ole myöhemmin lunastanut" - tai harjoittaa jollain muulla tavalla "sijoittajien huonoa kohtelua" (79)

Pääosa sijoittaja-valtio riidanratkaisujen miljardituomioista tuomitaan tällaisten ei-objektivistien vaikutelmien ja odotusten nojalla, joilla ei ole "markkina-arvoa hetkenä, joka välittömästi edelsi" "välillistä pakkolunastusta". (80)

Kun CETA:nkin mukaan sijoitus edellyttää määritelmällisesti epävarmuuden tuotosta eli "riskin kantamisen" (81), niin siinä määrin kuin sijoittajan yksityisesti ottaman riskin kuluja katetaan julkisista varoista, korvaustuomiot saamatta jääneistä tuotoista ovat normatiivisia arvioita rahasta, jota sijoittaja ei sijoituksellaan objektiivisesti saanut, mutta joka hänen olisi ikään kuin 'pitänyt' saada sellaisten "vaikutelmien" ja "kohtuullisten odotusten" pohjalta, jotka eivät ole objektiivisesti todennettavissa olevia suureita .

Miten arvioidaan objektiivisesti, paljonko sijoituksesta olisi tullut saada tuottoa, jota ei todellisuudessa saatu? Vaikka oletettaisiin, että korvaus "ei saa olla suurempi kuin [...] koitunut tappio" (82) niin juuri tuon tappion arviointi perustuu otaksumaan tuotosta, joka olisi voitu tai pitänyt saada, mutta mitä ei todellisuudessa objektiivisesti saatu.

Korvaukset toteutumattomista sijoitustuotoista voivat pohjautua vain arvioihin tuotto-odotusten oikeutuksesta, koska toteutumatta jäänyttä voi verrata vain 'tuotto-odotuksia' koskeviin 'vaikutelmiin' - joita esimerkiksi hallituksen SOTE-esitys valinnanvapausmallillaan helposti sijoittajilla antaa.

"Välillisen pakkolunastuksen käsitteissä epämääräisyys huomioon ottaen" valtio voidaan tuomita miljardikorvauksiin sijoittajia yhdenvertaisesti kohtelevista sääntelytoimista "jos ne ovat niin ankaria, että ne ovat ilmiselvästi liiallisia." (83)

Kun sijoittaja esittää vaikutelman odottamastaan tuotosta, jota ei todellisuudessa saanut ja siitä miten jokin julkinen toimi saattoi vaikuttaa odotuksen toteutumatta jäämiseen 'liiallisesti', toteutunut voidaan mitata 'liialliseksi' vain vertaamalla sitä toteutumatta jääneisiin odotuksiin. Ja jo otaksamalla sijoittajalla olevan 'kohtuullisia odotuksia' on oletettu 'kohtuuttomaksi' se, minkä odotusten toteutumista otaksutaan voivan rajoittaa.

Yllä esitetyn lisäksi myös monissa muissa kohdin hallituksen esitys on antanut eduskunnalle harhaanjohtavan kuvan.

Eduskunta, sen valiokunnat ja julkisuus ovat näin saaneet hallitukselta, ministeriöiltä ja virheellisistä suomennoksista epätodennukaista, harhaanjohtavaa tai puutteellista informaatiota CETA:n, sijoitussuojan ja 'sijoitustuomioistuimen' säädöksistä ja vaikutuksista, kuten oheisessa liitteessä on yksityiskohtaisemmin osoitettu.

Viitteet

1. HE 149 2017 vp ja CETA:n artiklan 30.6 (1) virheellinen virallinen suomennos:

"minkään tässä sopimuksessa ei pidä tulkita luovan oikeuksia tai määrävän velvollisuuksia millekään henkilöille paitsi osapuolten

välille kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti"

2. CETA, artikkelat 8.1 ja 8.2 (1), 8.18 ja artiklan 30.6 englannin kielinen teksti:

"Nothing in this Agreement shall be construed as conferring rights or imposing obligations on persons other than those created between the Parties under public international law"

Ilmaisu "other than" viittaa muihin oikeuksiin ("rights") ja velvollisuuksiin ("obligations") kuin niihin henkilöiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka on "luotu osapuolten välillä kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti". Eli

"Minkään tässä sopimuksessa ei pidä tulkita luovan oikeuksia tai määräävän velvollisuuksia henkilöille muita kuin ne, jotka on luotu osapuolten välillä kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti"

3. HE 149 2017 vp

4. CETA artikla 30.6 (1)

5. Ihmisoikeuksia on CETA:n osapuolten välillä luotu YK:n vammaisten henkilöiden sopimuksessa, mutta ne eivät siis koske yleisesti kaikkia, vaan vain vammaisia henkilöitä. CETA:n osapuolena oleva EU ei ole hyväksynyt mitään yleisiä ihmisoikeussopimuksia.

6. CETA:n artiklan 30.6 virallinen, "todistusvoimainen" mutta virheellinen suomennos.

Kun ilmaisu "sopimuksen vedotaan" on ilmeinen käännös/kirjoitusvirhe ja kieliopillisesti ja loogisesti epäymmärrettävä, niin koska kuitenkin eri kielillä EU:n virallisesti julkaisemista CETA-käännöksistä "jokainen toisinto on yhtä todistusvoimainen" (19), sijoitustuomioistuimien voi tuomita kieliopillisesti ja loogisesti käsittämättömän ilmauksen 'sopimuksen vedotaan' miten tahansa.

Suomen tuomitseminen korvauksiin tapahtunee kuitenkin englannin- (tai ranskan) kielisen tekstin mukaisesti, koska kanneoikeus on vain ylikansallisilla sijoittajilla ja sijoitustuomioistuimen tuomareista enemmistö tuskin koskaan osaa suomea niin hyvin että pitäisi suomenkielistä versiota lähtökohtanaan.

7. PeVL 61/2017 vp perustuen hallituksen virheelliseen esitykseen (HE 149 2017 vp) ja CETA:n artiklan 30.6 virheelliseen suomennokseen

8. YK:n TSS-komitea, E/C.12/GC/20, 2 July 2009, GENERAL COMMENT No. 20 Non-discrimination in economic, social and cultural rights, paragrafi 25

9. CETA ei salli, että sen säädöksiin "vedotaan suoraan osapuolten omissa oikeusjärjestelmissä" (CETA artikla 30.6)

10. E/CN.4/2004/40 Analytical study of the UN High Commissioner for Human Rights on the fundamental principle of nondiscrimination in the context of globalization, paragraphs 12-13

11. HE 149 2017 vp Yleisperustelut, 4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset ja CETA artikla 30.6

12. HE 149 2017 vp, Yleisperustelut, 4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset ja 4.2 Käsittelyjärjestys sekä Unionin tuomioistuimen (täysistunto) lausunto 2/1516 päivänä toukokuuta 2017, kohta 166

13. HE 149 2017 vp Yleisperustelut, 4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

14. Unionin tuomioistuimen (täysistunto) lausunto 2/1516 päivänä toukokuuta 2017, kohta 166

15. HE 149 2017 vp, Yleisperustelut, 4 Esityksen vaikutukset 4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

16. Perustuslaki 1 § 3

17. HE 149 2017 vp, 4.2 Käsittelyjärjestys

18. HE 149 2017 vp, Yleisperustelut, 4 Esityksen vaikutukset 4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

19. HE 149 2017 vp, 4.2 Käsittelyjärjestys

20. HE 149 2017 vp, Yleisperustelut, 4 Esityksen vaikutukset 4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

21. PeVL 61/2017 vp ja HE 149 2017 vp, 4.2 Käsittelyjärjestys

22. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen sosiaali-,terveys-ja kestävä kehityksen asiain komitean Doc. 14255, 25 January 2017 Human rights compatibility of investor–State arbitration in international investment protection agreements, Committee Opinion, paragrafi 12

23. UN High Commissioner for Human Rights, E/CN.4/2002/54, paragr. 43

24. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen sosiaali-,terveys-ja kestävä kehityksen asiain komitean Doc. 14255, 25 January 2017 Human rights compatibility of investor–State arbitration in international investment protection agreements, Explanatory memorandum by Mr Geraint Davies, rapporteur for opinion, 6-7 ja 10

25. HE 149 /2017 vp, kohdat 4.1, 4.2, 4.3

26. A/HRC/33/40, YK:n Kansainvälisen demokraattisen järjestelmän riippumattoman asiantuntijan raportti 2016, paragrafit 30 ja 36

27. A/HRC/19/59/Add.5, Guiding principles on human rights impact assessments of trade and investment agreements principle commentary 2.4

28. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan lausunto TrVL2 2017 vp ja Sosiaali- ja Terveysministeriön vastaus Tarkastusvaliokunnalle 15.6.2017

29. Hallituksen vastaus kirjalliseen kysymykseen CETA-sopimuksen ja soten valinnanvapausmallin yhteisvaikutuksista KKV 232/2017 vp, 20.6.2017

30. CETA:n liite 8 A, kohta 3

31. <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/234688-ministeri-kumosi-touko-aallonkin-huolet-cetan-investointisuoja-tassa-erikseen>

32. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan lausunto TrVL2 2017 vp

33. Sosiaali- ja Terveysministeriön vastaus Tarkastusvaliokunnalle 15.6.2017

34. CETA liite 8-A, kohta 3

35. CETA artiklat 8.10 ja 8.12
36. YK:n TSS-komitea, E/C.12/GC/20, 2 July 2009, GENERAL COMMENT No. 20 Non-discrimination in economic, social and cultural rights, paragrafi 25
37. CETA, artikla 8.9 (2)
38. CETA, artikla 8.12(1) ja liite 8-A, kohdat 2 b-d ja 3
39. CETA, Liite 8-A, kohta 3
40. CETA, artiklat 8.10, 8.12(1) ja 8.18 sekä liite 8-A,
41. TaVL 1, 2018 vp
42. TaVL 1, 2018 vp
43. CETA:n Yhteinen tulkitseva väline , kohta 2
44. A/HRC/19/59/Add.5, Guiding principles on human rights impact assessments of trade and investment agreements principle commentary 2.4 ja A/HRC/33/40, YK:n Kansainvälisen demokraattisen järjestelmän riippumattoman asiantuntijan raportti 2016, paragrafit 30 ja 36
45. Yhteinen tulkitseva väline Kanadan, EU:n ja sen jäsenvaltioiden CETA-sopimuksesta, kohdat 4 b ja 6 b
46. YK:n TSS-sopimus, artikla 2.1
47. PeVL 26 2017 vp, kohta 2.3
48. YK:n TSS-komitean General comment 3: The nature of States parties' obligations (art. 2, para. 1, of the Covenant), paragr 10
49. E/C.12/GC/24, YK:n TSS-oikeuksien komitea, General Comment No. 24 on State Obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights in the Context of Business Activities, paragr.23-24
50. A/HRC/33/40, YK:n Kansainvälisen demokraattisen järjestelmän riippumattoman asiantuntijan raportti 2016, paragrafit 30 ja 36
51. HE 149 /2017 vp
52. Perustuslaki, 19 §
53. PeVL 36/2012 vp ja PeVL 26 2017 vp, kohta 3.3
54. Ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Kai Mykkäsen vastaus eduskunnan täysistunnolle 8.11.2017
55. CETA artikla 8.15
56. Sosiaali- ja Terveysministeriön vastaus Tarkastusvaliokunnalle 15.6.2017
57. CETA artikla 8.15 säätää että sijoitusten osalta varauvat ja poikkeukset koskevat 8.4–8.8 artiklaa ja että ne eivät rajoita sijoitussuojan artiklojen 8.10 ja 8.12 soveltamista
58. Sosiaali- ja Terveysministeriön vastaus Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle 15.6.2017, HE 47/2017 ja CETA:n Yhteinen tulkitseva väline Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisestä laaja-alaisesta talous- ja kauppasopimuksesta, kohta 6 a, jonka suomennos "CETA ei anna etuoikeutta vedota sopimuksella perustettuun investointituomioistuinjärjestelmään" ei vastaa englanninkielistä "CETA does not privilege recourse to the investment court system set up by the agreement. Investors may choose instead to pursue available recourse in domestic courts" eli tulisi olla "CETA-sopimus ei suosi sopimuksella perustettavaa sijoitustuomioistuinjärjestelmää", kuten hallitus on esityksessään myös oikein todennut,
59. CETA artiklat 8.12 (2) , 8.39.(1b) ja 8.39.(3)
60. Sosiaali- ja Terveysministeriön vastaus Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle 15.6.2017, HE 47/2017 ja CETA:n Yhteinen tulkitseva väline Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisestä laaja-alaisesta talous- ja kauppasopimuksesta, kohta 6 a,
61. CETA, artiklat 8.1, 8.2 ja 8.18
62. CETA:n Yhteinen tulkitseva väline Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisestä laaja-alaisesta talous- ja kauppasopimuksesta, kohta 6 a,
63. CETA:n Yhteinen tulkitseva väline, kohta 6 a. Tulkitsevan välineen lopussa esitetyssä taulukossa on osoitettu tässä viitattavan CETA:n artikloihin 8.22.1 (f, g)
64. Sosiaali- ja Terveysministeriön vastaus Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle 15.6.2017
65. CETA artiklat 8.18 ja 30.6
66. CETA artiklat 8.31 ja 30.6
67. LaVL 6/2016 vp
68. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselma 2151 (2017), "Human rights compatibility of investor-State arbitration in international investment protection agreements", kohdat 9, ja 9.1
69. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselma 2151 (2017), "Human rights compatibility of investor-State arbitration in international investment protection agreements", kohta 9.2
70. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselma 2151 (2017), "Human rights compatibility of investor-State arbitration in international investment protection agreements", kohta 6.1
71. Euroopan ihmisoikeussopimus artikla 14 ja YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus, artikla 2.2
72. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselma 2151 (2017), "Human rights compatibility of investor-State arbitration in international investment protection agreements", kohta 9.2
73. PeVL 26 2017 vp, kohta 4.1, ks. myös PeVL 12/2004 vp, s. 3/II
74. PeVL 26 2017 vp, kohta 3.4
75. Sosiaali- ja Terveysministeriön vastaus Tarkastusvaliokunnalle 15.6.2017
76. CETA artiklat 8.10 ja 8.12 ja liite 8-A
77. CETA artikla 8.1, sijoituksen määritelmä
78. CETA artikla 8.12 ja liite 8-A
79. CETA artikla 8.10
80. CETA artikla 8.10 (2)
81. CETA artikla 8.1, sijoituksen määritelmä
82. CETA artikla 12.1 ja liite 8 A, jae 3
83. Oikeusneuvos Niilo Jääskinen, Korkein Hallinto-oikeus, 22.11.2017 Eduskunnan lakivaliokunnalle / HE 149/2017 vp